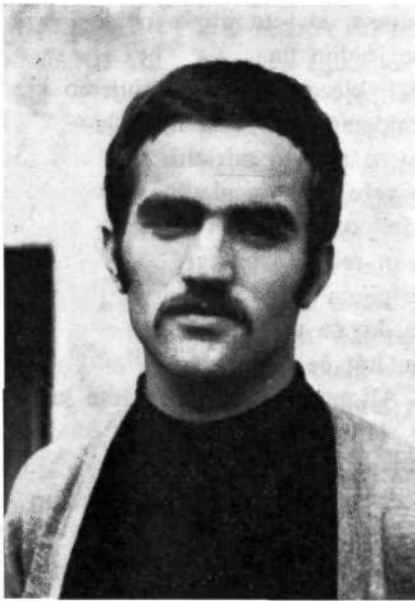

volkswagna. Ne bomo šli do kraterja
vulkana. Tema bo čez par minut. Nisi dovolj
utrjen, reče Alfonso, lahko bi vaju
pograbilo, da bi skočila v žrelo.
Potem spet govori o
soji, ki bo odrešila človeško
lakoto. Smrt je neskončna in
pomirljiva. Zakaj?

Milan
Markelj

Dve zgodbi

MOŽ Z IDEJO

MOŽNA RAZLAGA

Na strehi dvonadstropne hiše v Hribovski ulici, nedaleč od središča našega imenitnega mesta, je že nekaj let obupano samevala ideja: zarjavela, preluknjana, izprana stvarca, ki v vsem svojem življenju ni prirnila dlje kot do puščajočega žleba na robu strehe.

Sonce, sneg, dež in veter so jo storili žalostno, pa tudi zelo ljubosumno na vse tiste uspešne, na vsa usta razglašene ideje. Slišala jih je

govoriti v glasovih ulice, brala jih je na koščkih časopisnega papirja, kadar je jesenski veter zvrtnil od klobas zamaščeni kos lokalnega tednika na strešni rob. V modrikasti svetlobi televizorjev, ki so noč za nočjo brundali v hišah, so se šopirile uspešne ideje in brez sramu kazale svojo plitvo goloto. Kako bi ne bila ljubosumna, uboga preprana stvarca na tako neuglednem koščku sveta, kot je tik ob puščajočem žlebu?

Morda bi žalostni konec storila tam na strehi, prevzela bi nedoločljivo barvo strešne opeke, ko bi nekega dne

MOŽEN ZAPLET

veter povsem po naključju ne potegnil nizko nad streho in potisnil zarjavele ideje prek roba preluknjane žleba. Veselo je zaplavala v zraku, poskočila gor in dol

v svetlem zračnem vrtincu in pristala v glavi mimoidočega Janeza Ribnika. V praznino in popolno brezidejnost omenjenega moža je legla z vso svojo presunljivo, izkušeno, trpečo, hrepenečo in neuresničeno ljubeznijo.

V srcu Janeza Ribnika se je zganilo. Še nikoli dotlej ni čutil česa tako silnega, tako lepega in tako zanosnega v sebi. Korak mu je čvrsteje zadonel po asfaltu, predrzno je pogledal mimoidočo mladenko vzbrstelih prsi (o, kako preplašeno je poprej pogledal vstran!) zabrundal je napev iz neke televizijske reklame in ker pač ni vedel, kam s svojo pomembnostjo, zavil v restavracijo ter si naročil kosilo.

SPREMEMBA

Janez Ribnik se je hudo spremenil. Živa barva lic je pričela bledeti, v oči se mu je prikradel nemiren plamenček, v kretnjah je postal sunkovit, vročičen. Kar naenkrat se je pričel vtikati v stvari, do katerih je bil prej prislovično ravnodušen. Še več, vtikal se je s prav sitnim namenom spremeniti jih. Sodelavci so se mu sprva čudili, potem smejali, nato se nanj jezili, bili besni, na koncu pa so utihnili.

»Neki hudič je v njem,« je dejal Jakel.

Kar je Jakel dejal, je držalo kot pribito, ker Jakel ni zaman odprl ust. Če jih je, potem je za gotovo ali nekaj stlačil vanje, ali pa izrekel svoje mnenje. »Neki hudič pisani je v njem!« Tako je zatrdil.

»Hudič je v njem. Pisan hudič,« so za Jaklom ponovili drugi. Vsem je odleglo. Zdaj so po Jaklovi zaslugi vsaj vedeli, kaj se dogaja z Janezom. Tiho, globoko v svojih srcih so bili Jaklu nadvse hvaležni. Pomagal jim je imenovati nepravilnost, ki je planila v ustaljeni red življenja. Poljubili bi ga na lice od hvaležnosti, če bi ne bil Jakel samo kurjač in čistilec.

DEJANJA

Čeprav s strahom, je Janez krenil za klicem iz globin svojih misli. V tihih nočeh, ko se je morast prebujal, se je zgrozil nad spoznanjem, da se je tako zelo spremenil. Vščipnil se je trikrat v roko, da bi se prebudil od podobe iz belega dne. Pa ni nič pomagalo. V teh tihih nočnih urah se mu je pritaknila žalostna misel, da ob belem dnevu sanja. Solze so ga oblile in mokrih lic je šmrkajoč zaspal.

Jutra so bila vse drugačna. Zgodaj je planil iz postelje, odtelovadil nekakšno sokolsko vajo, se oprhal z mrzlo vodo, to je nekako zelo načelno, pogoltnil surovo jajce, prigriznil jabolko in se pognal ven. Ogenj v srcu ga je gnal in gnal k dejanjem, a vse življenjsko izkustvo, vse tisto, kar bi v njem lahko ob veliki volji vzbrstelo v veličastna dejanja, je bilo tako klavrno vsakdanje in nepomembno, da je sredi ulice živo zardeval, kadar se je v mislih zasačil pri tako neznosni plitvosti.

Že čez nekaj dni je postal sumljiva oseba v našem mestu.

Čez nekaj tednov se je iz domnevno sumljive osebe, sovražnika domovine, tujega agenta, izumitelja, pesnika, genija, spolnega obsedenca, skratka,

iz pisane množice likov, ki so po mnenju zdrave družbe našega mesta na kritični meji normalnega in družbi varnega, spremenil v trčenega tipa, znamenitost kavarn, gostilniški inventar, nadležnega sogovornika, kamen na ulici, v star žebelj, na katerega se vsakdo lahko ujezi in ga lahko brčne, pa če mu je na poti ali ne.

Znano je dalje iz tega obdobja, da je imel več govorov v mestnih parkih. O čem je govoril, ne ve nihče povedati. Veliko jih sicer tako ni bilo, saj so mu poklicani dokazali, da je pač pri nas nekaj stvari drugačnih kot v kraljestvu britanske kraljice in da ga je tisti študent, ki mu je namignil, da je govor v parku najbolj primerna zadeva za gorečnega njegove vrste, grdo naplahtal.

Lahko zapišemo, da je tako edini poskus v zgodovini našega mesta, da bi dobili nekakšen Hyde Park, klavrno propadel.

Edini dokument iz tega časa je

SEZNAM POSLUŠALCEV

v katerem je z živčno pisavo zapisano: »Preden so me grobo prekinili, so moje besede zavzeto poslušali:

1. dva odrasla moška
2. štiri odrasle ženske
3. deset otrok (z glasnimi medklici!)
4. en dojenček
5. pritepen pes.«

VPRAŠANJE

Kam naj se človek dne, ko se potrgajo vse tiste družbene vezi, s katerimi je povezan v smiselni delček vsakdneva? Kam naj gre, če mu je pot na delovno mesto zaprta, če je premlad za društvo upokojencev, če je prezdrav za invalide, če ni poročen in nima otrok, da bi tako postal socialni problem? Kam naj gre, če nima ljubice, usmiljene ženske, ki bi mu od časa do časa skuhala makarone in razširila noge?

V nedotaknjene divjine odhajajo puščavniki in samotarji. Vendar oni vedo, kdo jih tam čaka.

V smrt se podajajo tisti, ki jih je življenje oropalo vseh smislov ali pa jim je navlekel droben dogodek črno prevezo prek oči.

A kam naj gre človek z nekoristno idejo v sebi?

DROBNE SMRTI

Janez Ribnik je lepega dne izginil iz našega mesta. Kar na lepem ga ni bilo več.

Mestni trg je prebolel še eno drobno smrt, kot takrat, ko je izginil plešasti brivec z večno cigareto v ustniku, kot tistikrat, ko se na izložbo trgovine z damskim perilom ni več naslanjal sivkasto blede Taubi, kot tistikrat,

ko se želvasti Jože ni več prikazal med kavarniškimi gosti. Oj, koliko teh drobnih smrti je mesto že preživelo! Postarale so ga, nadele so mu mnoge razpoke v fasade hiš in niti temeljito barvanje in zaljšanje z vsemi mogočimi barvami ni izbrisalo žalosti z obraza trga. Treba je le dobro pogledati in videti, da stene niso ravne, da okna niso v isti vrsti, da so vrata nesimetrična. Kaj bolj otožnega pa naj stavbe še pokažejo?

Vendar je za Janezom Ribnikom nekdo resnično žaloval. Maček Remus. Pritepeni kosmatin s polovico levega uhlja, razsekanim gobčkom in kroničnim strahom pred debelimi ljudmi je večkrat požrl zrezek z Janezove mize, saj idejna gorečnost dostikrat ni pustila, da bi se trpin pošteno nahranil.

PIJANEC TAKO, VSI DRUGI DRUGAČE

Kmetje so pripovedovali, da se po podgorskih njivah klati bradata postava in jim krade krompir, koruzo, repo, sadje, kokoši in druge dobrine. To bi utegnil biti Janez Ribnik. Ne bil bi prvi mislec, ki je pobegnil v samoto glodat korenine. Ta tihi up zanikuje ostareli pijanček v edini preostali mestni gostilni, kjer življenje iz prejšnjih desetletij še ni povsem zamrlo in je ob večernih urah včasih mogoče videti pozabljeni Grumov suk-njič na obešalniku, če pa je dan še posebno temačen in se pripravlja k nevihti, gre mimo okna Rus Fjodor s priročno ruletko pod pazduho.

»Ha, Janeza? Janeza da jaz nisem poznal?! Še kako. Ob njegovi zadnji uri sem bil zraven.«

Tu ostareli pijanček naredi dolg premor. Ne iz sočutja do tovariša ali ker bi mu grlo zategnila bridka bolečina. Ne, le žejni prebavni trakt si pošteno namoči.

»Janez je znal tako lepo govoriti, da se vam še sanja ne. Nihče mu ni bil kos. Lahko bi šel celo na televizijo, če bi ga seveda ljubljanski gospodje pustili. A so že taki. Nas pijance grdo obrekujejo in zmerjajo. Sem videl eno oddajo, kjer so spokorjenci vpili, da ne bodo nikdar več pili. Tako se je pridušal tudi žagar, pa ste ga videli potem. Iz krste je smrdelo po vinjaku!«

Ostareli pijanček tvezi in tvezi.

»A to vas zanima, kako je umrl? Ha, to je bilo kolosalno. V gostilni pri rotovžu je spil dva deci in cop, ni ga bilo več. Ampak preden ga je stisnilo,« začne starček šepetati in lesti v mizo,« se je nekaj pripetilo . . . Janeza je dvignilo v zrak. Za pet centi, vam pravim. Stal je v zraku in pil. Potem pa cop!«

Vsi drugi ljudje pravijo, da so Janeza odpeljali v norišnico.

V GOSTILNI

Tisti popoldan je bil ves svetel od vina in lepih misli. Dvigoval je kozarce od polite pločevine točilne mize, gledal skoznje in jih dvigal visoko proti luči. Pritiskal je ustnice k hladnemu steklu in v enem samem, dolgem požirku drgnil rdeči vinski jezik ob svojega.

Natakar, zdrav podgorski poba, je bezal med steklenicami, ki so se namakale v hladni vodi pod pipo. Misel mu je blodila po gorjanskih košenicah, dišečih po suhem kruhu, jabolkih in šmarnici.

V gostilni je bilo le malo gostov. Mrak se je zalezal po kotih, valovi svetlobe iz oken tik nad ulico so se prepletali v modrikaste kite s tobačnim dimom.

Ko je petnajstič nagnil glavo in je rdeči vinski jezik petnajstič zdrknil v prebavno temo, se je pričel Janez dvigati. Čisto polahko, počasi, milimeter za milimetrom se je njegovo telo dvigalo od tal, namazanih z oljem.

Niti sam ni opazil svojega dviganja.

Za kratek hip je v zlatem polmraku gostilne obvisel glasek, podoben zadušenemu kriku. Janez je debelo pogledal, spustil prazen kozarec iz rok in cepnil ob točilni mizi na tla.

No, zdaj pa še ta nerodnost,« je zabrundal podgorski poba in v mislih zapustil dišeče košenice.

ZA KONEC

bom ponovil besede, ki jih je Stepan Trofimović izrekel svojemu prijatelju: »To, prijatelj, je vse zaradi velike ideje.«

JOZEFA PODGORSKA

Tisto noč jo je zadnjikrat preklel. »Kurba kranjska, prasica stara,« ji je zabrusil in umolknil, ker so se psovke odbijale od njenih steklenih oči.

»Pa kaj mi češ? Kaj sem ti naredila,« je s težavo izcedila skozi zobe. Zabodeno je gledala okoli po strahotni revščini v njenem brlogu.

»Boš kaj požrl?« ga je čez čas vprašala. Opotekla se je okoli starega štedilnika in suvala v okrušeno skledo, v kateri se je na dnu prisušil ostanek nekakšne enolončnice.

»Svoje sem požrl. Ti pa še preveč,« je zagodrnjal.

Jezen je bil, ker se ni zadosti napil. V razveznjenem žepu je sicer tipal do polovice napolnjeno pollitersko steklenico, vedel je, da bo žganja dovolj za ponočno moro, vendar pa ga ta trenutek ni bilo. Izba je bila siromašna, priležnica stara, grda, nabreklega trebuha, noč plesnivo siva. Jezen je bil, ker je nji uspelo, da se ga je pošteno nacedila.

»Saj vem, kdo te je napajal,« je zavistno dejal. »Spet si jo nastavljala tistim Bosancem. Da te ni sram!«

»Pa če sem jo? Pa je nisem. Jaz že ne! Delala sem in dobila piti, kolikor mi je šlo v grlo. Meni ljudje dajo. Tebi pa ne. Ti še delati ne moreš.« Govorila je počasi z dolgimi presledki med besedami. Včasih je težko zadihala, zazijala kot riba na suhem, potem kolcnila in naprej mlela.

Še bolj ga je razjezila. Ni bil ljubosumen. Čemu neki? Naj jo nategujejo tisti Bosanci pri izviru, če se jim ne gnusi porivati v njeno smrdljivo telo.

Kar naj! Ampak ženska vražja, lahko bi se spomnila in kakšno kapljo prihranila še zanj. Zakaj je pa on četrt litra spravil v žep? Ker je pomislil, da bo ponoči hudo, če ne bo pijače pri roki. Ker on misli, ona pa živi tja v tri dni. Povrhu vsega še laže pride od pijače. Zdravih in celih udov je, ne kakor on.

Svojčas je sicer šantal, a imel je še obe očesi, revma ga ni neznosno trgala, hrbet je imel kolikor toliko raven, v rokah pa več moči kot drugi. Prekopal je polovico vseh vinogradov v Podgorju; okamenele so mišice, posušile so se kite v čvrste vozle. Ljudje so ga radi poklicali na pomoč, radi so mu dali piti, ker je znal zagrabiti in delati za dva. Bili so lepi časi sonca in petja, mesa in vina. Potem ga je moč začela zapuščati. Na nogo se ni mogel več opreti, hrbet se mu je skrival, za nameček je dobil še kamen v oko. Leto se je obrnilo in nihče ga ni več poklical, če le ni bil v hudi stiski za delavce. Sonce je ohladnelo, meso so zamenjale enolončnice iz ostankov, pijačo si je moral skorajda priberačiti. Od lepih dni je ostala samo Jožefa, zapita ženščina, njegova ljubica in priležnica. Morda mu je celo ona moči izpila? Morda so ga zaradi življenja na koruzi začeli ljudje manj vabiti na delo?

Polpijane misli mu je prešinila žalostna misel: ni res. Že prej je živel z Jožefo v tem brlogu, pa se kaj dosti niso spotikali vanju. Župnik v dolini mu je sicer nekaj šepetal skozi reže v spovednici, da je greh in da bo kazen, meščanski fantje iz vikenda v bližini so se radi ponorčevali, češ kako kaj velika ljubezen, na sploh pa je imel zaradi Jožefe mir. Še več. Sem ter tja je celo pomela po izbi, oprala srajco, prišla kakšen gumb. Pomagala mu je, da si je z milom dobro umil štrenaste lase. Ob večerih sta včasih sedela na pragu izbe in gledala dol po vinskih goricah, gor na modrikasta pobočja Gorjancev. Prigrizovala sta suho klobaso, pila vino. Res je bilo še kar lepo. Poredkoma sicer, a lepo. Ko so ga pomotoma za nekaj dni zaprli, je šele dojel, kako lepo se imata v tisti revščini.

»Spat grem,« je zakokodajsala Jožefa. Zdihovaje se je zleknila po zamaščenem divanu in pogladila predpasnik prek kolen. Čez glavo je potegnila povaljano pregrinjalo nadoločljive barve. Izpod cunjaste gmote je bilo slišati njeno zdihovanje, riganje in kolcanje.

»Saj, spat grem, spat! Jaz pa brez večerje,« je godrnjal.

Jožefa je potegnila posteljno pregrinjalo z obraza. Vsa zaripla v obraz mu je otroško začudeno rekla: »Pa si rekel, da ne boš nič jedel. Pa ti nisem nič pogrela.«

»Kot da imaš kaj pogreti! Tretji dan te tvoje scaline že ne bom žrl. Sama se zaduši z njo!«

Malo je obračala oči, šla nekajkrat z dlanjo prek obraza, kot da hoče odpoditi nekaj od sebe, potem pa se je trudoma le domislila: »Če hočeš . . . fantje so tam. Jesti in piti imajo dovolj. Meni so dali.«

»Torej tam je bila,« ga je prešinilo, na glas pa je osorno zarentačil, da bi ne vedela, kako lepo novico mu je sporočila: »In si morala tam viseti v napoto toliko časa? Veš, da se ne spodobi. Fantje radi dajo piti, ampak radi

so tudi sami, da se pogovarjajo tiste svoje čudne reči. Si se morala toliko časa valjati, a?«

Jožefa si je spet zavila glavo v posteljno pregrinjalo. Zamolklo je izgolčala, da se je pri fantih iz mesta oglasila tokrat prvič in le za hipec, toliko da jih je pozdravila. »Popoldan sem bila ves čas v dolini!«

Vznemirilo ga je. Z vsakim vlaknom iztrpinčenega telesa je čutil bližino blagodejne pijače, vsa notranjost se je zožila v tenek pramen, usmerjen proti vikendu na robu gozda. Tam je vina, kolikor si ga srce more poželeti. Nihče ga ne brani, nihče ga ne varčuje. Toliko ga je, da je že kar grehota.

»Slab vtis si naredila, da veš,« je nemirno godrnjal. Prekladal se je na svojem divanu, ki je stal v nasprotnem kotu vegaste izbe, porival ohromelo nogo z rokama zdaj sem zdaj tja, potem pa le povedal, bolj sebi ko nji, da se je treba fantom opravičiti, ker jih je motila.

»Kaj boš zdaj rinil tja gor. Tema je. Lahko padeš s to svojo nogo!«

»Tiho! Grem, kamor hočem in kadar hočem,« jo je zavrnil, čeprav je vedel, da je rekla kar tako, iz nekakšne navade. Jožefo je blodni pijanski spanec že zibal v svojem naročju.

Prižgal si je cigareto. Zdaj pač ni potrebno varčevati s tobakom. Tam gori jih bo nabral za poln žep, pa še pepelnike bo spraznil ob pravi priložnosti. Polprazno steklenico je porinil pod zglavje. Pobrskal je po predalu v mizi in potegnil na dan odlomljeni košček ogledala. Ob luči sveče si je pričel gladiti štrenaste lase in poskušal potegniti ovrat srajce bolj skupaj. Cigareto je odložil na rob mize, kot je vedno imel navado. Tako jo je lahko dosegel tudi s postelje. Medtem ko je iskal vrvico, da bi z njo povezal uha-jajoče hlače, je prevrnil svečo.

»Preklet svet hudičev,« je zaklel. Gosta tema je zajela izbo. Odtaval je do vhoda in odsunil vrata. Val svežega nočnega zraka mu je ostro vdrl v pljuča, da je moral zakašljati. V tem ko so se od najslabšega tobaka hudo izdelana pljuča krčila in otresala nočne svežine, je že pozabil, da si je hotel privezati hlače in urediti zunanost.

Komaj so mu pljuča dala mir, da je lahko mirno zadihal, se je radost kot žerjavica, v katero dahne sapa, razgorela; tja gor, na rob gozda!

»Eh, kaj bi se krtačil in lišpal, če sem revež! Revež je, kakršen je. Zanj je lišp grdobija,« je polprisoten pri lastnih mislih mrmraje modroval. Z navajeno kretnjo je na slepo poiskal zlizano palico ob vratih in krenil prek zapuščenega vinograda navkreber proti vikendu.

Bila je hladna noč brez meseca. Na jasnem nebu so mrzlo sijale zvezde. Od Gorjancev gosta, neprodirna tema. Z bolno nogo je tu in tam zadel v grudo zemlje, podrsnil po zaobljenem kamnu; preveč se mu je mudilo, preveč je hitel k blaženi sobi v vikendu, kjer bo za nekaj preguljenih zgodbic dobil piti, kolikor si bo poželet. Naredil se bo neumnega, ker fante to zabava, pa bodo vsi zadovoljni. Kot nekakšen kaznovani poganski bog, ki je ušel sprhnelim okovom podrti stare zidanice, se je zaganjal ob palici navkreber.

Nekaj deset metrov pred vikendom se je ustavil, da bi umiril razbija-joče srce in upočasil dihanje. Ne spodobi se, da bi mislili, kako ga je pogoltnost prignala. Le mimogrede je zavil k vikendu, da jih pozdravi. Domov grede od dela.

Neskončno sladki so bili ti trenutki, ko je stal pred obnovljeno staro kmečko hišo in čakal, da bo stopil med veselo družbo fantov iz mesta v dolini. Vse se bo dopolnilo, žeja bo pobožala po želodcu in še isti hip bo vino steklo po grlu. Kozarec ne bo prazen, ne bo treba čakati kot v podgorskih zidanicah, da obkrožijo vso družbo, takoj mu ga napolnijo. Sedel bo ob kmečki peči, topli, zakurjeni, prekrizal bo bolno nogo prek zdrave, naslonil palico ob klop, položil sendvič, ki mu ga bodo dali, poleg sebe in se počasi polnil, polnil. Z rumeno električno lučjo, ki ne smrdi kot sveča, bo utripal vse do trenutka, ko bo zadnji dah sposobnosti prišepnil, da naj gre. Potem mu bodo fantje dali za popotnico steklenico dobrega vina, salame, kruha, sira.

Kar zakrutil je od zadovoljstva. Pognal se je proti vikendu. Najprej je globoko vase potegnil hrup iz hiše, glasba se je mešala s hrupnim govorjenjem, nato pa previdno potrkal po vratih.

Potrkal je drugič, tretjič, četrtič. Nič. V hiši je bilo veselo, po glasovih sodeč, gramofon je pel. Zunaj pa noč kot nalašč vse bolj mrzla. Potrkal je petič, šestič. Udaril je s palico po vratih. Nato še enkrat.

»Ne slišijo me,« je mladane z jokom dejal. »Preveč razgrajajo!«

Odplazil se je okoli vikenda in poskusil trkati po oknih. Nič ni opravil. Vrnil se je do vhoda. Sedel je na klopico zraven vrat in čakal, da se mu vrata v raj odpro. Naenkrat je postal strahotno potrpežljiv.

»Če do jutra, pa do jutra!« je zagrozil mrakovom na nebu. Vedel je, da bo prej ko slej koga od pijanske družčine potreba prignala ven. Stranišče je bilo po stari navadi zunaj hiše, ob praznem hlevu.

Res so se čez čas odprla vrata. Blodna vročica je puhnila iz veže. Cvi-leč ženski glas je zavreščal v noč. Vitka ženska je stopila ven. Opotekla se je nekaj metrov od vhoda, nato pa počenila. Vznemirjajoči šum vodnega curka, ki se je ves vroč zabijal v zemljo, je segel do njegovih ušes. Nekaj v njem se je premaknilo, čeravno je kot okamenel na klopici. V luči, ki je lila iz veže skozi odprta vrata, je zagledal belo soparico, ki je vstala od tal in zapredla meglico okoli nog čepeče ženske.

»Moj bog, kar takole pred prag,« je dahnil.

Ženska je vstala, pomigala z ritjo, da so hlačke zdrsnile gor, spustila krilo in se obrnila. Po nekaj korakih ga je zagledala. Pridušeno je kriknila. Kot splašena kura je vrešče zletela v vežo. Vreščanje se je v hiši kmalu spremenilo v šepetanje.

Na vrata je stopil visok mladenič neznanega obraza. Še nikoli prej ga ni videl v vikendu.

»Kaj pa je to? Kaj hočete tukaj?« ga je mladenič pogumno in dovolj glasno vprašal.

»Mimo sem šel, pa sem se oglasil,« je odvrnil. Začutil je, da nekaj ni tako, kot bi moralo biti. »Kaj ni Štefana?« je vprašal.

»Ne, ni ga!«

»Štefana da ni? . . . Hm . . . Potem pa . . .« je začel momljati. Vstal je s klopi.

»Ni ga! Nocoj nam je dal hišo na uporabo. Jutri zjutraj bo prišel, pa se potem oglasite,« je dejal hrabri mladenič.

»A tako. No, ja, pa jutri . . . Veste, jaz sem njegov sosed tukaj. S Štefanom sva kolega. Dobro se pozna,« je začel pojasnjevati.

»Je že dobro. Jutri se oglasite. Lahko noč,« je mladenič hitro odgovoril in prekinil njegovo pojasnjevanje. Zaloputnil je vrata, da bi mu tako še bolj jasno pokazal, naj se pobere.

Ko bi ne preživel že veliko hudega in bi se mu oči že zdavnaj ne izsušile, bi zajokal, toliko grenkega se je nabralo v njegovem srcu. Stal je pred zaloputnjenimi vrati, dokončno izgnan od blišča raja. Ugledal je za hip vso krasoto notri, ko v najlepših sanjah, je gorelo v sobi od vznemirljivo polnih steklenic na mizi. Neznani angel, mladega, a mrzlega, vzvišenega obraza mu je zaloputnil vrata raja pred nosom.

»Preklet svet hudičev, pa taka svinjarija!« je zarobantil. Bil je jezen nase, na propadle mestne angele, na izjalovljeno upanje, na temno gmoto Gorjancev, še najbolj pa na Jožefo.

»Ta vrag babji me je premotil!« je zagolčal.

»Ta vrag babji,« je ponavljal, ko se je spuščal po temnem vinogradu in jezno suval s palico v zemljo. »Ponoči, v največji temi me našene vino fehtat. Fej, babnica zanikrna! . . . Sama se ga je našrla, mene pa za nos potegnila, da bom dobil piti. A kozarca mi ne privošči od srca. Najraje bi mi ga izcuzala iz ust, če bi mogla. Iz grla bi mi požirek spila . . . Ta vrag babji.«

Vračal se je v silno revščino. V mrzli noči, prepikani od hladnih zvezd, je v duhu zagledal vso mizerijo svojega domovanja. Prhla izbica nad neuporabno, do polovice zasuto vinsko kletjo — to je njegov dom. Lesene, razmajane stopnice, kot jih imajo kure v boljših kokošnjakih. V izbi dva zašpehana divana, nekaj cunj, da jih vržeš prek telesa, štedilnik s kroničnim dimljenjem, miza z nekaj oškrbljene posode in sveta podoba — vse njegovo in Jožefino premoženje. Kar sta imela, je šlo po nevrnljivi poti. Vino, žganje. V dolge, polresnične noči sta pretopila tudi žlice, ki jih je Jožefa prinesla iz doline. Morda jih je celo sunila, ali pa jih je res dobila po neki svoji umrli teti. Zanje sta iztržila veliko več, kot sta upala. Pila sta cel teden. Nista se ganila iz izbe. In še rada sta se imela, objemala sta se, si šepetala lepe besede in se kušala na usta. Tudi kregala sta se. Sporekla sta se na smrt. Toda to je bilo le tako, zaradi velike sreče in velike ljubezni. Zares slep je moral biti, da mu je zadušljivi brlog pomenil srečno gnezdece v sivini sveta. Zares, pravi slepec je bil, ko je verjel, da je z Jožefo dahnil v plesnivo izbo čar življenja, ko je sveto verjel sladkemu drgetanju v jetrih in srcu. Le kaj naj zabriše žalostno sivino sten, plesnivost kotov, zarjavelost

posode, obrabljenost divana, zguljenost pregrinjala? Ali je sploh kakšna luč na svetu, ki te stvari lahko presije s čudežno svetlobo: bila je, bila! Jožefa ji je bilo ime, ampak lahko bi jo nazval tudi lastna zaslepljenost. V Jožefi je bilo le toliko luči, kakor je bilo v njem samem slepote.

Godrnjaje, užaljen globoko v nepotešeno žejo, je koračil proti dnu vinograda.

Nekako na pol poti mu je v nosnice udaril smrad, nenavaden, močan, vznemirljiv in kiselkast. Megleno ga je domislil noči, ko je pri Blatnikovih na vrhu Bendij pogorela kmetija.

»Nekje se nekaj pali,« si je dejal, takoj nato pa se je domislil, da se lahko pali samo tam, kjer so ljudje, v vikendu ali pri njem doma.

Prišlo je kot blisk. Razsvetlilo mu je mračno, temno nezadovoljstvo, napolnilo ga je z jasnim videnjem polpreteklega.

»Cigareta!« je onemelo dahnil. Obstal je in ponovil: »Cigareta.« Domislil se je, da ni pobral prižgane cigarete, ki mu je padla z mize, ko je prevrnil leščerbo. Ta podrobnost mu je presijala polpijanost s tako gotovostjo, da bi verjel vanjo tudi, ko bi ga vse prepričevalo drugače.

Nad vinogradom se je v nočno temo vpiljajal temen oblak, poln smrdljivega vonja. Prihajal je od njegovega doma. Črn, težak oblak dima, v katerem so zvezde ugašale.

Gori!!! Ljudje božji, goriiii!« se mu je iztrgalo iz prsi. Živalski krik strahu in nemoči je planil v nočni mir podgorskih zidanic in segel vse do vasi ob blatni poti.

Goriiii, ljudje božji, goriiii...« je odmevalo od stoletnih gorjanskih gozdov. Klic se je družil s kriki, ki so pred desetletji izkričali enako grozo. V ljudeh se je predramil, pretrgal je težke zgarane sanje, dramil prastari strah, zato so ga slišali vsi kmetje. Nemir je dahnil prek Bendij, smrad požara je stopil v vsak dom, v vsak hlev. Desetine ustnic je zašepetalo: »Hvala bogu, ni pri nas!«, desetine ustnic je šepnilo: »Ubogi ljudje!«

Na dnu vinograda pod mestnim vikendom je postalo živo. V gostem dimu so se nabirale sključene postave, ki so vlačile kadeče se cunje po tleh. Šopi isker so se sipali izpod gorečega ostrešnja.

Med postavami je poplesaval Jožefin ljubimec, podgorski šantavec in zapiti revež. Smradni dah od gnilih kočnikov je sikal ob dlesni, se previjal po upogibih jezika in prihajal iz ust v hripavih zvočnih podobah, katere so okoli hiteči in z reševanjem nerešljivega zaposleni Podgorci razumeli kot »Jožica moja, Jožica moja, ...«

Jožefa Podgorska pa je takrat šla naravnost pod nebo s težkim smradnim dimom in šopki kratkotrajno gorečih isker.